

ALİGYERİ DANTE

İLƏHİ KOMEDİYA

Tərcüməçi:
Əliağa Kürçaylı

qanun neşriyyatı

DANTE ALIGHIERI

LA DIVINA COMEDIA

Homer qədim yunan ədəbiyyatı, Nizami – orta əsr Azərbaycan poeziyası, Şekspir – İntibah dövrü ingilis ədəbiyyatı, Puşkin – rus ədəbiyyatı üçün necə bir simadırsa, Dante də İtaliya ədəbiyyatı üçün elə böyük bir simadır. İtalyan ədəbi dilinin banisi olan böyük şairin yaradıcılığı Avropa ədəbiyyatının inkişafına güclü təsir göstərmişdir.

“İlahi komediya” Dante yaradıcılığının zirvəsi sayılır. Yuxuda səyahət formasında yazılmış əsərdə dini təsəvvürlərə görə üç hissədən (“Cəhənnəm”, “Əraf (Təmizlik)”, “Cənnət”) ibarət axirət dünyasına səyahət təsvir edilir. Məcəzi, rəmzi ifadə tərzində poemanın bütün cəhətlərində özünü büruzə verir.

Xristianlığın əsas müqəddəs əhkamı üqnum ilə əlaqədar 3 rəqəmi və onun müxtəlif hasilləri əsərin quruluşuna, məzmununa ciddi nüfuz etmişdir.

Dante Alighieri LA DIVINA COMEDIA
Aligyeri Dante İLAHİ KOMEDİYA

Janr: epos
Yaş qrupu: 14+
Ölçü: 145x210 mm
Cild: yumşaq
Səhifə sayı: 792

Nəşir: Şahbaz Xuduoğlu
Tərcüməçi: Əliağa Kürçaylı
Ön sözün, şərhlərin
müəllifi və redaktoru: Əkbər Ağayev
Korrektor: Aytən Sədəti
Mətn dizaynı: Ramin Əli
Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

Qanun Nəşriyyatı
Bakı, Azərbaycan, AZ1102, Tbilisi pr., 76
Tel.: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18
Mobil: (+994 55) 212-42-37
e-mail: info@qanun.az
www.qanun.az
www.fb.com/Qanunpublishing
www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-600-65-0

© Qanun Nəşriyyatı, 2026
© Bakı, Azərnəşr, 1973

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Aligyeri Dante və onun “İlahi komediya”sı.....	7
CƏHƏNNƏM	29
ƏRAF (TƏMİZLİK)	257
CƏNNƏT	487
İzahlar.....	717

ALİGYERİ DANTE VƏ ONUN “İLƏHİ KOMEDİYA”SI

1. Dahi sənətkar

1965-ci ildə bütün mütərəqqi bəşəriyyət İtaliyanın böyük və görkəmli şairi Aligyeri Dantenin anadan olmasının 700 illiyini təntənəli surətdə qeyd etdi. Yubileyə əlaqədar olaraq Azərbaycanda da şairin həyatı və yaradıcılığı haqqında mühazirələr oxundu, yazıçının əsərlərinin tərcüməsi və tədqiqi işi genişləndirildi. Hələ 1918-ci ildə Dantenin “Yeni həyat” kitabı tərcümə olunub rus dilində ayrıca nəşr edilmiş, İtaliya incəsənəti və ədəbiyyatı ilə məşğul olan mütəxəssislər Dantenin dövrünü, həyatını və yaradıcılığını tədqiq edib öyrənmək sahəsində xeyli iş görmüşlər. “İlahi komediya”nın M.Loziński tərəfindən rus dilinə edilmiş tərcüməsi isə yüksək bədii və elmi ləyaqətinə görə 1946-cı ildə Dövlət mükafatına layiq görülmüşdü.

Azərbaycanda Dantenin ədəbi-bədii irsinə maraq da çoxdan başlanmışdır. Onun haqqında geniş və dolğun məqalələr hələ 1930-cu illərdə mətbuat səhifələrində çap olunmuşdur. Prof. Əli Soltanlının və xarici ölkələrin ədəbiyyatları ilə məşğul olan başqa mütəxəssislərin Dante haqqındakı məqalələri, habelə ali mək-

təblər üçün tərtib olunmuş müntəxəbatlarda şairin əsərlərindən verilən ilk tərcümə nümunələri oxucuların böyük şairlə tanışlığı üçün müəyyən bir bünövrə olmuşdur. Şairin 700 illik yubileyi ilə əlaqədar olaraq həmin bünövrə üzərində iş davam etdirilmişdir.

Dünyanın demək olar ki, bütün əsas dillərində səslənən, mədəni xalqların əksəriyyətinin çoxdan tanış olduğu “İlahi komediya”nın tərcüməsi və nəşri bizim bütün ədəbi və mədəni həyatımız üçün diqqətəlayiq bir hadisədir və dünya ədəbiyyatının böyük nümayəndələrindən biri olan Dantenin irsinə olan maraq və hörmətin ifadəsidir.

Dantenin ədəbi irsinə bütün mütərəqqi bəşəriyyətlə birlikdə Azərbaycan xalqının dərin hörmət və maraqla yanaşması təsadüfi hadisə deyil. Dantenin yaradıcılığı İtaliya tarixində elə bir dövrə təsadüf etmişdir ki, şairin poeziyası bütün Avropa ölkələri üçün səciyyəvi olan böyük mənəvi oyanmanın yaxınlaşdığını xəbər verən ümumdünya əhəmiyyətli ədəbi fakta çevrilmişdir. Homer qədim yunan ədəbiyyatı, Nizami orta əsr Azərbaycan poeziyası, Şekspir İntibah dövrü ingilis ədəbiyyatı, Puşkin rus ədəbiyyatı üçün necə bir simadırsa, eləcə də Dante XIII əsrin axırlarında və XIV əsrin əvvəllərində İtaliya ədəbiyyatı üçün elə böyük bir simadır.

Zəmanəsinin qabaqcıl fikir və ideyaları ilə aşılانmış, geniş yaradıcılıq diapazonuna malik, hərtərəfli hazırlıqlı yazıçı olan Dante özünün əsas əsərlərini mənsub olduğu xalqın canlı dilində yazaraq, latın dilinin təsirini milli ədəbiyyatda azaltmağa və yeni italyan ədəbi dilinin möhkəm əsasını yaratmağa müvəffəq olmuşdur. Dante öz dövrünün ictimai-siyasi həyatında yaxından iştirak edən fəal ictimai və siyasi xadimlərdən biri idi. Feodal zülmünün hökm sürdüyü orta əsr Avropa həyatındakı durğunluğun geniş

xalq kütlələrinin vəziyyətinə, güzəranına, şəhərlərin inkişafına mane olduğunu duyan ilkin şairlərdən biri Dante idi. Onun yaradıcılığı hələ orta əsr həyatının bütün təsirlərindən tamamilə azad ola bilməsə də, yaxınlaşmaqda olan İntibah dövrünün ruhunu və tərəvətini müəyyən dərəcədə əvvəlcədən özündə əks etdirirdi. Çünki Dante yeni bir qüvvə kimi həyata gələn və feodalizm münasibətləri ilə toqquşan burjua-kapitalist əlaqələrinin İtaliya zəminində necə yarandığının şahidi idi. Həmin əlaqələrin ictimai həyatda kök salmasında iştirak edən ozamankı siyasi partiyaların gərgin mübarizəsində Dante bilavasitə iştirak edirdi.

Dante orta əsrin son və yeni zamanın ilk şairi adlandırılmışdır ki, bu fikir də ümumiyyətlə, Dantenin yaradıcılığını öyrənməyə və onun ideya-fikri inkişafındakı ziddiyyətlərin düzgün şərhinə kömək edir. “İlahi komediya”nın özü haqqında söhbət açmamışdan əvvəl onun müəllifinin həyatı və yaradıcılığı barədə bəzi zəruri qeydlərə ehtiyac vardır.

2. Zəmanəsi və həyatı

Dante öz doğma vətəninin ən maraqlı bir tarixi dövründə yaşayıb yaratmışdır. İtaliya o zaman Avropanın cənubunda ən çox inkişaf etmiş və qabaqcıl ölkə idi. Onun bu cür inkişafına bir sıra amillər təkan vermişdi. Əvvəllən, İtaliyanın coğrafi mövqeyi əlverişli idi; o, Aralıq dənizi ilə əlaqədar olan ölkələr arasında bir növ mərkəzi yer tuturdu və Qərbi Avropadan Şərqlə gedən ticarət yolları üzərində əlaqələndirici bir halqa idi, bir çox cəhətdən Qərblə Şərq arasında vasitəçi rolunu oynayırdı. Şərqlə əlaqə həm maddi, həm də mənəvi və mədəni sərvətlərin qədim zəngin tarixə malik olan Şərq ölkələrindən və Aralıq dənizi hövzəsindəki antik dün-

yadan Avropaya axıb getməyini təmin edirdi. İtaliya bu sərvətləri qəbul edən, onunla tanış olan və digər Avropa ölkələrinə yola salan birinci dayanacaq idi ki, bu da İtaliyanın özünün erkən inkişafına səbəb olmuşdu.

İkinci amil, əslində, birinci ilə bağlı olan və onun nəticəsi kimi meydana çıxan – şəhərlərin inkişafı idi. Şərqlə ticarət İtaliyanın liman şəhərlərinin xeyli inkişafına səbəb olmuşdu. Bu şəhərlər, eyni zamanda yeni ticarət burjuaziyası sayəsində yeni və ilk kapitalist əlaqələrinin kök saldığı mərkəzlər idi ki, bir tərəfdən xarici ölkələrlə əlaqə, digər tərəfdən isə yerli kустar sənayenin sürətli inkişafı sayəsində öz təsir dairəsini getdikcə genişləndirirdi. Təsədüfi deyildir ki, çiçəklənən şəhərlərin feodal itaətindən çıxması və müstəqil kommunalar yaradaraq öz-özünü idarə etməsi prosesi Avropada ilk dəfə olaraq məhz İtaliyada başlanmışdır. Senyorların itaətindən çıxan, respublika qaydasında müstəqil və azad dövlətə çevrilən şəhərlər formal olaraq Papanın və ya alman imperatorlarından birinin hakimiyyətini öz üzərində qəbul edir, onların qəyyumluğuna etiraz etmirdilər, lakin siyasi cəhətdən bu şəhərlər müstəqillik qazanmışdılar və azad idilər. Şəhərlərin feodaldan azad olması İtaliyanın şimalında hələ XI əsrdə başlanmış və XIII əsrdə başa çatmışdı. Florensiya, Milan, Venesiya, Genuya, Neapol kimi şəhərlər müstəqil kommunalar və ya respublikalar sayılırdı. Bunlardan bəziləri (məs., Florensiya, Milan) sürətlə sənayeləşir, əmtəə-pul təsərrüfatının mərkəzinə çevrilir, beləliklə də kapitalistləşirdilər.

Kapitalist münasibətlərin ilk rüşeyminin İtaliyada yaranmasında da məhz azad şəhərlər əsas rol oynamışdır. Bu şəhərlərdə ticarət kapitalı istehsala, kустar sənayeyə qoyulur, həm daxili, həm də xarici bazarlarda satılmaq üçün külli miqdarda əmtəə ha-